

Izdanje: 05 - 09/2016

Balkan PERSPECTIVES

Časopis o suočavanju s prošlošću

MLADIĆ KOJI SE BORI ZA
RODNU JEDNAKOST

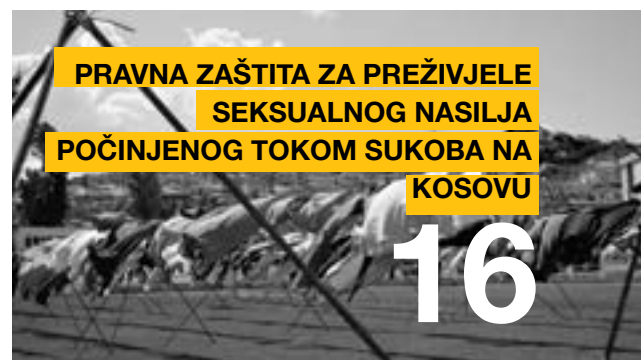
09

NEJEDNAK MIR

18

Njena i njegova historija

03. UVODNI ČLANAK
04. VOX POPULI
06. SUOČAVANJE SA BUDUĆNOŠĆU:
PROMENA ODNOSA PREMA
PROŠLOSTI
09. MLADIĆ KOJI SE BORI ZA RODNU
JEDNAKOST
12. PONAŠAJ SE KAO MUŠKARAC!
14. PREŽIVJELE/I TRAŽE SVOJA
PRAVA!
- PРАВNA ZAŠTITA ZA PREŽIVJELE
SEKSUALNOG NASILJA
POČINJENOG TOKOM SUKOBA NA
KOSOVU 16.
- NEJEDNAK MIR 18.
- HAJDE DA (NE) RAZGOVARAMO
O SEKSU: RAZMATRANJA TABU
TEMA U
ALBANSKOM JEZIKU 20.
- NOVOSTI 23.
- IMPRESUM 24.

UVODNI ČLANAK

Priština, august
2016

Dragi/e čitatelji/ce,

Dobrodošli u peto izdanje časopisa *Balkan.Perspectives*, čiji je izdavač *forumZFD* i koji se bavi suočavanjem s prošlošću. Ovo izdanje posvećeno je temi roda i brojnim pitanjima o tome zašto je rod bitan u procesu suočavanja s prošlošću.

Kada se radi o suočavanju s prošlošću na Zapadnom Balkanu, poštivanje roda obično znači razgovor samo i isključivo o seksualnom nasilju nad ženama počinjenom tokom rata. Posljedično tome, ne smatra se da žene mogu donijeti promjene i također ih se ne uključuje u napore na prevazilaženju nasilne prošlosti i ponovnoj izgradnji društva mira.

Cilj naše današnje rasprave nije isključenje razgovora o seksualnom nasilju nad ženama počinjenom tokom rata i posljedicama takvog nasilja. Nadamo se da ćemo proširiti okvir i razgovarati i o drugim relevantnim aspektima rodne jednakosti u procesu suočavanja s prošlošću.

U našem glavnom članku, Marina Blagojević zagovara feministički pristup suočavanju s prošlošću i uspostavljanje pozitivnog i iscjeljujućeg znanja za (ponovnu) izgradnju društva.

Slično tome, Besnik Leka (u našem intervjuu) i Vojislav Arsić, koji su obojica posvećeni radu s muškarcima na pitanjima rodne jednakosti, smatraju da je uključenje mladića u procese vezane za rodnu jednakost od ključne važnosti za stvaranje stabilnog društva.

Na isti način na koji muškarce ne treba isključivati iz rada na pitanjima rodne jednakosti, Nela Porobić-Isaković u svom članku o Ženskom mirovnom aktivizmu u Siriji i Bosni i Hercegovini zagovara uključivanje žena u mirovne procese. Prijenosom znanja i iskustava iz Bosne i Hercegovine na Siriju organizatori se nadaju da će stvoriti jače poveznice putem kojih će žene biti uključene u procese izgradnje mira.

S obzirom na to da jezik stvara i utječe na našu stvarnost, Bukurie Mustafa razmišlja o tome kako se rodni odnosi i tabui u intimnim prostorima odražavaju na albanski jezik i kako takvi tabui i vrijednosti moraju biti uvaženi prilikom razmišljanja o promjenama.

Žene u Bosni i Hercegovini i na Kosovu bile su žrtve seksualnog nasilja tokom ratova 1990-ih. Dva članka u ovom izdanju opisuju kako se žrtve suočavaju sa svojom prošlošću. Nita Gojani i Siobhan Hobbs iz UN Women Kosovo opisuju trenutno stanje roda i suočavanja s prošlošću te izazove s kojima se žrtve i dalje suočavaju. Selma Korjenić iz organizacije TRIAL iz Bosne i Hercegovine dijeli svoja iskustva o radu sa žrtvama seksualnog nasilja i zagovaranju naknada i priznanja.

Kao i u slučaju prethodnih izdanja časopisa *Balkan.Perspectives*, bilo je moguće dodati i govoriti i o dodatnim aspektima. Međutim, jako mi je drago što danas mogu podijeliti s vama naše peto izdanje kao prvi korak ka dugom putu na stvaranju većeg znanja o rodu i načinima na koje se ono integrira u smisleno suočavanje s prošlošću.

Srdačno,
Maike Dafeld / glavna urednica

Vox populi

ŠTA ZA TEBE ZNAČI RODNA JEDNAKOST?

Vox populi

BOSNA I HERCEGOVINA

Za mene to znači da postoji jednaka šansa da je Bog možda žena. Glupost je uopšte pomisliti da su muškarci kompetentniji od žena.

Dario N. S., 30

Po meni, rodna jednakost znači društvo s jednakim prilikama za sve bez obzira na njihov rod. Društvo u kojem rod ne utiče na status osobe, njene prilike za upošljavanje i platu.

Denis P., 26

Iako se ne smatram feministicom ni na kakav način, svjesna sam da je život žena bio više krv nego med tokom historije. Danas ja imam dovoljno sreće da sam u stanju da radim, glasam, da mogu da biram da li da imam djecu i s kim da imam djecu. I više sam nego sretna zato što imam muškog prijatelja koji je samo prijatelj, nije superioran ni na koji način. Nisam sigurna da li u potpunosti razumijem definiciju rodne jednakosti, ali sam sigurna da ona ne postoji na polovini naše planete. Dakle, šta rodna jednakost znači za mene? To je po meni samo postavljanje upravo ovog pitanja. I moja sposobnost da odgovorim na to pitanje kao bosanska djevojka na engleskom jeziku.

Irena P., 33

SRBIJA

Rodna ravnopravnost je pojava koja bi trebala da se podrazumeva svuda u svetu. Trenutno nije zastupljena ne samo u određenim islamskim zemljama nego ni u Evropi ni na Zapadu. Takođe mislim da se veštački nameće i da se ta ideja u svesti ljudi globalno ne podrazumeva, kako kod muškaraca tako i kod žena.

Ana J., 30

Polna jednakost podrazumeva da sva ljudska prava imaju podjednaku primenu kod oba pola, kao i da muškarci i žene imaju podjednak uticaj u svim političkim, naučnim, edukativnim i svim ostalim sferama života.

Đorđe Đ., 32

Rodna ravnopravnost podrazumeva jednake plate za muškarce i žene koji obavljaju isti posao. Svest o društvenom položaju žene je na primitivnom nivou vekovima unazad, i ne vidim da to može da se promeni samo edukacijom. Ukoliko bi žena imala mogućnost da bude ekonomski nezavisna u istoj meri u kojoj i muškarac, verujem da bi to uticalo na svest stanovništva i da bi i žene i muškarci konačno imali jednak tretman kao – ljudi. Pozitivan primer su zemlje Skandinavije.

Anja M., 31

KOSOVO

Rodna jednakost je princip ljudskih prava i preduslov za pravednije i pravičnije društvo. Moramo promijeniti historijske i socijalne nepovoljnosti koje utječu na žene. Postoji sistemska nejednakost između muškaraca i žena na globalnom nivou. Rodna jednakost je nužan alat za unapređenje održivog razvoja i smanjenje siromaštva uz jednak pristup resursima, prilikama i davanju glasa u procesima donošenja odluka kojima se oblikuje društvo.

Rozafa K., 28

Rodna jednakost potiče na jednako učešće muškaraca i žena u porodici, u socio-ekonomskim i političkim aspektima života. Važno je pružati jednake mogućnosti muškarcima i ženama kako bi se dovelo do društvene promjene. Takve prilike se mogu koristiti pravično samo ako postoji jednaka podjela odgovornosti. Stoga muškarci moraju biti u većoj mjeri uključeni u porodični život kako bi ženama omogućili da učestvuju u donošenju odluka u profesionalnom i institucijskom segmentu na najefektniji način.

Kadri G., 32

Rodna jednakost znači jednake prilike u svim oblastima života. To znači poštivanje potreba, vrijednosti i težnji muškaraca i žena na isti način.

Linda B., 40

MAKEDONIJA

Za mene je rodna jednakost situacija u kojoj nijedan spol ne smatra da zaslužuje više prava od drugog.

Elham B., 29

Rodna jednakost je kada se žene ne boje da same hodaju ulicom tokom dana ili noći, kada se njihovi umovi više poštuju nego njihova tijela. Rodna jednakost je također kada muškarci obavljaju različite vrste kućanskih poslova a da ih se pritom ne ismijava i kada mogu postati baletski plesači ili plakati i pokazivati emocije u javnosti a da ih se ne vrijeđa.

Angela M., 23

Po meni, rodna jednakost znači POŠTOVANJE na svaki mogući način. Naprimjer, ako je potrebno sto dolara kako bi se posao obavio na odgovarajući način, onda nikoga ne bi trebalo zanimati da li je to obavila žena ili muškarac. U ovom slučaju treba poštivati rezultat i platiti sto dolara, a ne sedamdeset pet zato što je posao obavila osoba drugog spola.

Danijela Z., 23

Suočavanje sa budućnošću: — Promena odnosa prema prošlosti

Rodna perspektiva prilikom suočavanja sa prošlošću nije samo nešto što je „lepo imati“, već takođe predstavlja ključan element za stvaranje drugačije budućnosti. Marina Hughson zagovara feminističku intervenciju koja će dati doprinos uspostavljanju stabilnog i mirnog društva.

Da li su i, ako jesu, na koji način budućnost i prošlost povezane? Ovo pitanje je tako jednostavno da svako na njega ima „očigledan“ odgovor, koji proizilazi iz njegovog ili njenog svakodnevnog života: „Naravno da su povezane, ono što danas radim proizvodi posledice za sutra.“

Ali upravo ta „očiglednost“ nije jednostavna. Jer ono što danas radim je u suštini uslovljeno onim što želim da imam, budem, postignem – sutra.

Zašto, onda, ta jednostavna logika želja, nada, pozitivnih očekivanja nije i jednostavno prenosiva na kolektivitet kome pripadam? Zašto nas kolektivna budućnost plaši, bilo da je reč o regionu,

Evropi ili svetu, čak i kada nam naša lična budućnost izgleda prilično zanimljivo i primamljivo? Šta to upisujemo u kolektivnu budućnost, a izostavljamo iz svoje? Na kraju, zašto verujemo da na svoju ličnu budućnost možemo da utičemo, ili bar možemo da utičemo mnogo više nego što možemo da utičemo na kolektivnu? I uopšte, zašto bi prošlost bila bitna u budućnosti više nego što joj to dozvolimo? Kako da se suočimo sa budućnošću, koje se plašimo jer nosimo ožiljke prošlosti?

Rodna perspektiva u pomirenju

Do protekle decenije žene su uglavnom bile nevidljive, bilo kao specifične žrtve ratova, bilo kao mirotvorke. Interes za feministička istraživanja je rastao. Zahvaljujući ovoj novoj svesti, relevantnost specifičnih rodno zasnovanih aspekata konflikata i pomirenja, privlači veću pažnju. Na snazi je, takođe, očigledan zaokret od esencijalizovane percepcije žene kao „prirodne mirotvorke“ ka kritičnijem ispitivanju različitog položaja žena i muškaraca u vezi s ratom. I žene i muškarci mogu biti žrtve, ratnici i ratnice, ili mirotvorci i mirotvorkinje. Brojke ili procenti ne mogu biti realni pokazatelji „prave

prirode“ žena ili muškaraca. U stvari, oni samo mogu biti polazna osnova u analizi društvene uslovljenosti i kulturne konstrukcije rodnosti kao takve. Politike urođnjavanja (*gender mainstreaming*) po prirodi stvari naglašavaju razlike između žena i muškaraca, ali te razlike ne treba shvatiti kao fiksirane, „prirodne“ i nepromenljive.

Ali feministička perspektiva za koju se ovde zalažem prevazilazi uobičajenu rodnu perspektivu koja se primenjuje pre svega u analizi posledica, pa i u suočavanju sa prošlošću. Ja, naime, želim da ustvrdim da feministička intervencija u samo znanje, znanje o ratovima, ali i znanje o pomirenju, može ne samo da promeni sliku prošlosti već i da utiče na stvaranje drugačije budućnosti.

Drugačija slika prošlosti, drugačije znanje i razumevanje prošlosti ne znači da treba izbrisati ili umanjiti činjenice vezane za konflikte i žrtve, već jednostavno da ovim činjenicama treba pridodati i one druge koje se odnose na saradnju, međusobnu pomoć, solidarnost i opiranje ratovima. Potrebno je pored „negativne istorije“ ispisati i „pozitivnu istoriju“ kako bi slika bila celovita i omogućila ne samo bolje razumevanje dinamike ratova već omogućila i isceljenje i nadu. Tek stvaranjem objektivne slike prošlosti, koja uključuje i pozitivnu istoriju, moguće je stvaranje beskonfliktne budućnosti. Upravo insistiranje na „pozitivnoj istoriji“, kao onoj drugoj strani istorije, odašilje poruku o mogućnosti izbora, koju uvek iznova vrši svaki pojedinac, ili grupa.

Istorija nije neumitnost, ona je proizvod ljudske delatnosti, ona se ne povinuje prirodnim zakonima, već je posledica serije izbora. To znači i da svaki društveni akter, individualni ili grupni, ima i odgovornost, jer ima mogućnost izbora. Taj izbor je ograničen njenom/njegovom moći i položajem u društvenoj zajednici, ali taj izbor uvek postoji. Dakle, tek iz razumevanja istorije kao izbora može se uspostaviti i razumevanje odgovornosti pojedinca, odnosno pojedinke. Jer, ako nema izbora, nema ni odgovornosti. Ako je istorija neminovan tok u kome uvek dolazi do sukoba, onda je i budućnost bez nade, a individualni i kolektivni društveni akteri su svedeni na puke objekte „istorijske sile gravitacije“.

Feministički pristup, kao dosledno čitanje feminističkog teorijskog nasleđa, nauku, pa i istorijsku nauku, razume kao androcentričnu i „nagnutu“ na mušku stranu. On je razume kao konstrukt koji stvaraju oni koji su na vlasti („istoriju pišu pobednici“) da bi im pomogao u osvajanju

i održavanju vlasti. Ono što ostaje neuključeno, izvan, ili skrajnuto u dominantnim naracijama koje neguje androcentrično znanje upravo je ono što otkriva i čini vidljivim feministički pristup znanju.

Pomirenje ne može da se oslanja na znanje, koje u svojoj osnovi ima ideju o istoriji kao dominaciji i sukobu. Kao što su ratovi bili „samoostvarujuće proročanstvo“, tako je i pomirenje jedino moguće kao „samoostvarujuće proročanstvo“, kao nešto što se priziva, proizvodi i proizilazi iz potpuno drugačije matrice znanja od one koja je proizvela ratove. Pomirenje je nemoguće bez stvaranja „metanaracije“ o zajedničkom životu, razmeni, solidarnosti i saradnji koja bi omogućila da se u nju smeste različita individualna iskustva koja se opiru dominantnoj naraciji o neizbežnosti konflikta.

Glavne lekcije za projekat znanja koji bi trebalo uspostaviti da bi suočavanje sa konfliktnom prošlošću proizvodilo poželjnu beskonfliktnu budućnost bile bi sledeće:

- Neophodno je prevazići esencijalizam („žene su ljubiteljice mira“, „muškarci su agresivni“);
- Treba dekonstruisati i pozicionirati „znalce“ (*the knowers*), one koji/e proizvode znanje, kako bi se njihovi proizvodi razumeli iz pozicija moći koje zauzimaju;
- Treba osvestiti pozicije i onih koji su angažovani u radu na pomirenju, jer je samorefleksija i osveščivanje sopstvene pozicije, pa i dekonstrukcija vlastitih privilegija, uslov za objektivni i delotvoran pristup;
- Treba omogućiti stvaranje metanaracije o pomirenju koja nužno mora da počiva ne samo na „pravdi za žrtve“ već i na „pozitivnoj istoriji“;
- Treba razumeti da je znanje konstrukt koji reflektuje patrijarhalni poredak;
- Treba otkriti „slepa polja“ koja su usko povezana s nemoći u vezi s ratom; privesti na svetlo one koji nisu imali moć sa bilo koje strane i bilo koje društvene lokacije da dolaze;
- Treba afirmisati perspektivu „odozdo“, perspektivu svakodnevnog života (društvena istorija) nasuprot perspektivi odozgo (politička istorija);

- Treba razumeti da je individualno delovanje usko povezano s društvenim hijerarhijama i moći;
- Treba zagovarati znanje koje će imati isceliteljsku i pomiriteljsku moć, a ne moć stvaranja sukoba i nerazumevanja.

Iscljujuće znanje: „pozitivna istorija“

Za feministički orijentisanu naučnicu ili naučnika pravi izazov je u tome kako stvoriti znanje koje će i samo biti deo procesa pomirenja, umesto deo novih konfrontacija. Dakle, ne radi se „samo“ o pokazivanju patnje i žrtava, već i o stvaranju „znanja-kao-pomirenja“, stvaranju znanja koje će imati isceliteljsku moć tako što će razotkriti bespomoćnost na mnogo različitih nivoa, s mnogo različitih strana u konfliktu, na mikro i makro nivou. „Pozitivna istorija“ bi mogao biti feministički isceliteljski projekt znanja.

U slučaju bivše Jugoslavije, istorija „zajedničkog života“ trajala je duže nego istorija konflikata. Slika stvarnosti bila bi poprilično izvitoperena ako bi se kao „istorija“ uzimali samo sukobi, a ne i deo vezan za „zajednički život“. Povrh svega, ako tumačenje koje samo naglašava istoriju sukoba preovlađuje, ono ih zapravo i jača. Postoji bliska i kružna veza između interpretacije i konkretnih rezultata u stvarnosti. Ako se istorija interpretira kao istorija večitih sukoba, neizbežnih sukoba koji se redovno ponavljaju, sa samo kratkim i irelevantnim „izbijanjima mira“ između sukoba, tad su društveni akteri suočeni s nedostatkom pravog izbora, tada „negativna istorija“ postaje njihova sudbina. Tada budućnost biva ukinuta.

Marina Blagojević je srpska sociologinja, rodna naučnica, rodna stručnjakinja i feministkinja. Godine 1991. Marina Blagojević je zajedno sa drugim članovima feminističke grupe aktivistkinja „Žene i društvo“ osnovala i bila članica prvog Upravnog odbora Centra za ženske studije u Beogradu, Jugoslavija. Njen rad kao međunarodne stručnjakinje za rodna pitanja je podrazumevao različite organizacije, kao što je Evropska komisija, Evropski parlament, Razvojni program Ujedinjenih nacija, UN Women, Sida i Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj. Objavila je više od 100 akademskih i 20 stručnih publikacija.

Besnik Leka promovira rodnu jednakost na Kosovu. Tokom našeg intervjua otkrio je zašto je rodna jednakost usko povezana sa suočavanjem s prošlošću. S nama je također podijelio motivacije za svoj svakodnevni rad.

Mladić koji se bori za rodnu jednakost

Šta Vama znači rodna jednakost?

Percepcija rodne jednakosti razvijala se godinama. Postoje slučajevi kada se, nažalost, pogrešno tumači i pogrešno razumije. Brojne osobe danas miješaju rodnu jednakost sa snaženjem jednog roda u odnosu na drugi. Jedan od glavnih razloga za ovo pogrešno razumijevanje je činjenica da se broj kretanja i grupa osoba koje se zalažu za rodnu jednakost značajno povećava tokom zadnjeg perioda.

Po meni, rodna jednakost nije ništa više i ništa manje nego jednake mogućnosti i jednaka prava te vladavina meritokracije i za muškarce i za žene.

Vi ste jedan od malobrojnih muškaraca koji rade direktno na rodnoj jednakosti na Kosovu. Kako se desilo da ste se počeli baviti ovom temom?

Tema „roda“ je oduvijek bila sastavni dio mog života, od djetinjstva. Imam tri sestre i tokom odrastanja nikada nisam vidio nikakvu razliku između nas, iako sam dobijao više pažnje kao jedan od sinova.

*Intervju vodila
Maïke Dafeld*

*Rad na kampanji:
Intervencija
„Reagiraj kao
ljudsko biće“
promovira
građansku
hrabrost među
mladima*

Kada su me maltretirali u školi, umjesto da dovedem muškarca da me zaštiti – kao što to zahtijeva tradicija – ja sam doveo svoje sestre. Moje sestre su tokom mog odrastanja bile moje najbolje prijateljice i uzori. Danas imam tri nećake i nećaka, a oni me inspiriraju da radim na promociji rodne jednakosti. Danas s velikom radošću i zadovoljstvom radim s mladićima i odnedavno s očevima i budućim očevima. To je lako za mene jer vjerujem u rodnu jednakost, to je sastavni dio mog života. Znam koliko je važno da se prema osobi odnose na jednak način, to je osnovno ljudsko pravo.

potrebno promijeniti što je prije moguće kako bi se djelovalo protiv rigidnih normi maskuliniteta. Upravo zbog toga smatramo da rad s mladićima predstavlja rješavanje rodni nejednakosti u samoj srži. Ako odgovajate dječake u okruženju u kojem se od njih očekuje da pokažu ljubav, privrženost i brigu umjesto da budu grubi, bez emocija, neuljudni i nasilni, onda ste po mom mišljenju poduzeli najveći korak na eliminiranju društvenih normi kojima se održava rodna nejednakost i na gradnji jednakog društva.

Zašto mislite da je važno raditi posebno s muškarcima o temi rodne jednakosti?

Pitanje rodne jednakosti je tradicionalno smatrano ženskim pitanjem. Međutim, prema statistikama, muškarci su glavni uzrok rodni nejednakosti. Većinom zbog načina na koji ih se odgaja u njihovim porodicama i načina na koji društvo od njih očekuje da reaguju na osnovu svog roda. Rigidne društvene norme koje su oblikovale način na koji se muškarci odnose jedni prema drugima i prema ženama su naša glavna preokupacija. Nešto je

Kakvu vrstu reakcija ste doživjeli od muškaraca na Kosovu kada ste uveli ovu temu na početku projekta? Koliko su već znali o rodnoj jednakosti?

Promocija rodne jednakosti s pristupom mladićima bila je nešto novo za društvo na Kosovu. Svjedoci smo činjenice da je postojala potreba za projektom poput ovog, jer je nedostajao jako dugo. Nije bilo nimalo lako približiti se mladićima, sjesti s njima i razgovarati o rodu, rodno zasnovanom nasilju i njihovom zdravlju i dobrostanju. Što je projekat duže trajao, to su oni bili revnosniji. Kada se bavi ovim pitanjima, jednostavna reakcija je

*Promocija kluba
„Budi muškarac“
tokom emisije o
kuhanju „Dička
po zihet“ na
nacionalnoj
televiziji 21. Na*

često bila takva da niko ranije nije razgovarao s njima o tome, kao da se rod ne odnosi na njih. Pomoć mladićima da shvate svoju ulogu i odgovornost je pojačala interes za ovu temu. Oni su čak naučili koliko muškarci i dječaci mogu imati koristi od rodne jednakosti, te mogu s ponosom reći da su danas mnogi od ovih mladića agenti promjene.

Mladi na Kosovu su otvoreniji nego što mislimo. Jednostavno im do sada nismo dali priliku da budu dio programa poput Inicijative za mladiće.

Na koji način radite s dječacima i muškarcima? Koje konkretne mjere poduzimate da biste postigli svoje projektne ciljeve?

S obzirom na to da se radi o novoj inicijativi, odlučili smo da investiramo jako puno u istraživanja kako bismo mjerili utjecaj našeg projekta, učili šta funkcionira, a šta ne, kao i šta je neophodno promijeniti. Proveli smo početno istraživanje, a nakon toga smo počeli s provedbom radionica u školama i počeli kampanju „Budi muškarac“.

Budući da su tokom projektnih godina postignuti uspješni rezultati, uspjeli smo osigurati akreditaciju programa od Ministarstva obrazovanja kao dio nastavnog plana i programa za škole. Ovaj program je bio jako koristan i ispunjava kriterije Ministarstva obrazovanja. Ono što je još važnije jest da je popunio praznine u ranijim programima. Počeli smo vršiti obuku i pripremati program, te širiti program na cijelom Kosovu i regiji. To je bio jedan od najvećih izazova za mene s obzirom na poteškoće da se ministarstva obrazovanja ubijede da su takvi programi i njihova akreditacija zaista neophodni u našim školama.

Dan ljudskih prava: Mladići iz kluba „Budi muškarac“ kuhaju na pješačkoj zoni „Majka Tereza“ u Prištini pod sloganom „Ko kaže da mladići ne znaju kuhati?“

pri suočavanju s prošlošću?

Zapravo, ovo je jedno od najosjetljivijih pitanja kada se radi o rodu, posebno kada se radi o mentalitetu poput ovog koji postoji na Kosovu i u ostatku regije gdje dominira veliki broj patrijarhalnih elemenata.

Stavovi i ponašanja trenutne generacije mladića na Kosovu i Balkanu su pod utjecajem činjenice da su rođeni tokom ili neposredno nakon ratova u Jugoslaviji. Mladići su postali punoljetni u periodu burne postkonfliktne obnove. Militarizirane verzije maskuliniteta su još uvijek prisutne, kao i tenzije koje se vežu za socio-kulturološke i političke identitete. Ova šira pozadina igra ključnu ulogu u oblikovanju ideja mladića o maskulinitetima.

Inicijativa za mladiće poziva mladiće da naprave promjenu u svijetu u kojem žive. To ih potiče da postanu moderni muškarci koji izražavaju svoje maskulinitete na zdrav način.

Bez obzira na to, bio je veliki izazov objasniti neke od osnovnih ideja o rodnoj jednakosti osobama koje su odgojene prema tako strogim normama.

Inicijativa za mladiće (YMI)

Dječaci i muškarci kao saveznici pri sprečavanju nasilja i rodnoj transformaciji na Zapadnom Balkanu ili Inicijativa za mladiće (YMI) nastoji koristiti nacionalne strategije kao osnovu za rješavanje rodnih nejednakosti kroz društvene norme i štetne maskulinitete koji utječu na dječake i muškarce u zemljama poput Srbije, Kosova, Bosne i Hercegovine i Albanije. Cilj projekta je promovirati zdrav, nenasilan i rodno pravedan način života među dječacima i muškarcima (te djevojčicama i ženama) koji učestvuju u programu.

Dodatne informacije su dostupne na: <http://www.youngmeninitiative.net/en/>

Ponašaj se kao muškarac!

Vojislav Arsić je osnivač Centra E8 u Beogradu. On veruje u neformalno obrazovanje i učenje kroz praktični rad. Radi kao trener u nekoliko oblasti, a najviše uživa u korištenju pozorišnih metoda u obrazovanju. Jedan je od kreatora programa „Budi muškarac!“ putem kojeg mladići promovišu rodnu jednakost i nenasilno ponašanje te stvaraju novi imidž „balkanskog muškarca“.

Tema rodne jednakosti se često smatra „ženskim pitanjem“ i meša sa feminizmom. Uloge muškaraca se retko dovode u pitanje i preispituju. Međutim, njihova uključenost u procese koji vode ka pravednijem društvu je od ključne važnosti.

Šta to znači primeniti „rodnu perspektivu“ u radu sa mladićima? Rod – suprotno polu – odnosi se na različite načine na koje su muškarci i žene socijalizovani da razmišljaju i ponašaju se. To je način na koji se ove uloge, obično stereotipne, uče i jačaju. Mi ponekad pretpostavljamo da je način na koji se dečaci i muškarci ponašaju „prirodan“ – da će „dečaci uvek biti dečaci“. Nije lako promeniti način na koji vaspitavamo i posmatramo dečake. Međutim, on ima potencijal da transformiše rodne odnose, kao i da smanji brojne izazove sa kojima se muškarci i žene susreću.

Istraživanja su pokazala da sposobnost da se shvati i izrazi emocionalni stres na nenasilne načine predstavlja zaštitni faktor protiv raznih problema sa kojima se mladići suočavaju tokom razvoja. Dakle, mladići su ranjivi kada se osećaju ograničeni da izraze osećanja povezana sa nepovoljnim okolnostima i stresnim događajima u životu.

Naša društva su godinama pretpostavljala kako se mladići osećaju. Najčešće smo pretpostavljali da su dobro i da imaju manje potreba nego devojke. U nekim drugim prilikama, pretpostavljali smo da je sa njima teško raditi, da su agresivni i da nisu zabrinuti za svoje živote. Često smo ih videli kao počinioc nasilja nad drugim mladićima, nad samima sobom i nad ženama, ne zastajući da shvatimo načine na koje društvo često prelazi preko nasilja koje upotrebljavaju mladići. Nova saznanja i novi pristupi zahtevaju pažljivije razumevanje njihovih potreba i načina na koji se mladići socijalizuju u cilju njihovog zdravog razvoja.

Kao i ostali aspekti života i zdravlja, i rodne norme utiču na emotivno i mentalno zdravlje mladića. Društvena očekivanja koja zastupaju ideju da „pravi muškarci“ moraju da budu „čvrsti“ i „hrabri“ mogu da dovedu do toga da mladići sakrivaju svoj strah, tugu, pa čak i ljubaznost, i da ne traže pomoć kada im je potrebna. Poricanje ili potiskivanje napetosti i problema, kao i teškoća da se razgovara o osećanjima koja su sa njima povezana mogu zauzvrat da dovedu do nasilnog i autodestruktivnog ponašanja.

U Srbiji, kao i u mnogim drugim društvima, često postoji jedna ili više verzija maskuliniteta ili očekivanja kako neko treba da se ponaša kao muškarac, a koji se smatraju „pravim“ ili dominantnim načinom kako bi muškarac trebalo da se ponaša. Ovo se naziva hegemonični maskulinitet. Ovaj hegemonični maskulinitet je idealizovan i postaje način potčinjavanja te diskriminiše muškarce koji su drugačiji od većine. Posmatrajući različita okruženja, mi često vidimo mnoge sličnosti u definiciji muškosti i kako se od muškaraca očekuje da se ponašaju. Na primer, mnoge kulture podržavaju ideju da biti „pravi muškarac“ znači biti „glava kuće“ i zaštitnik svoje porodice i zajednice, a nikada se ne pitamo kako se muškarci u tim zadatim ulogama osećaju. Dečaci su često vaspitani da poseduju veštine koje su potrebne za ulogu „zaštitnika“, da budu agresivni i skloni takmičenju. Oni su, takođe, često odgajani da veruju u stroge kodekse „časti“, koji ih obavezuju da se takmiče ili da koriste nasilje da bi se dokazali kao „pravi muškarci“. Oni dečaci koji pokazuju interes za kućne poslove, kao što su kuvanje, čišćenje ili briga za mlađeg brata i/ili sestru, ili koji lako pokazuju svoja osećanja, ili koji nisu imali seksualne odnose, često su predmet ismejavanja i ruganja kao „slabiji“, ili „ne pravi muškarci“, kako od svojih vršnjaka tako i od svoje porodice.

Od kada se rodite, smešteni ste u društvenu ulogu u odnosu na vašu biološku razliku. Kada odete u prodavnicu da kupite poklon za dete, teško da ćete moći da nađete poklon koji nije rodno obojen. Za devojčice ćete moći lako da nađete lutke, kuhinje, elemente za čišćenje, mikrofon, i sve to u roze boji. Ako vam treba poklon za dečaka, onda će to sigurno biti puška, automobil ili vojnik, a sve to u plavoj boji. Dakle, dok još ne znamo šta smo i ko smo, znamo koje smo boje i čime trebamo da se igramo.

Mladići tokom odrastanja ne maštaju da budu nasilnici, da biju svoju ženu ili prijatelje, oni često maštaju o nekim većim stvarima, da budu piloti, doktori, ili da obiđu svet. Zapitajte se koliko ste puta tokom svog odrastanja čuli neke jasne poruke kako kao muškarac ili žena trebate da se ponašate. Bilo ih je, ali ne toliko koliko očekujemo. Rod je toliko snažan konstrukt kulture da učenje o njemu nije potrebno. Sve poruke oko nas nam govore kako da se ponašamo i mi jednostavno usvajamo to ponašanje. Sa druge strane, niko nas ne uči o tome šta je to rod i mi nemamo filter za poruke koje stižu do nas.

Da bismo mogli da radimo na transformaciji maskuliniteta, prvo moramo da razumemo ko su mladići danas, kako su postali to što jesu i ko za to ima odgovornost. Tada ćemo shvatiti da mi kao društvo imamo ovu odgovornost i da moramo da je prihvatimo kako bismo dali doprinos promeni pojma maskuliniteta. Rodna jednakost nije biološka stvar, već korpus znanja koji nas dovodi do ravnopravnog i fer društva. Kako bi se radilo na postizanju takvog društva, muškarci i mladi muškarci moraju biti uključeni u ovaj proces. Ako su muškarci deo problema, moraju biti i deo rešenja.

Preživjele/i traže svoja prava!

Okrugli sto o temi ostvarivanja imovinsko-pravnih zahtjeva žrtava ratnih zločina u okviru krivičnog postupka održan je 2. decembra 2015. godine u organizaciji TRIAL-a u Sarajevu.

Anu B. prvi put sam upoznala 2012. godine, preko dragih kolegica iz jedne ženske nevladine organizacije. Odmah sam shvatila da se radi o osobi blage naravi, ali odlučnoj da traži svoja više od 20 godina uskraćena prava. I pored vidljive odlučnosti, koja je dolazila i zbog neizostavne podrške bližnjih koju je imala, trebala joj je dodatna, profesionalna podrška. A TRIAL je zbog toga i bio tu.

Iz naših razgovora koji su uslijedili saznala sam da je silovana u junu 1992. godine, na samom početku rata u BiH, kada je još bila maloljetna. Odmah nakon toga Ana B. smogla je hrabrost i prijavila zločin policiji u Kotor-Varoši. Ona i njena porodica dali su iskaze jasno identifikujući počinitelje, ali, iako je zločin prijavljen, krivični postupak nikada nije pokrenut od nadležnog okružnog tužilaštva. Počinioci su više od 20 godina slobodno živjeli, uvjereni da nikada neće izaći pred lice pravde i odgovarati za ono što su učinili prije više od dvadeset godina. S druge strane, Ana B. nakon toliko dugo vremena nije više bila sigurna da se može nadati bilo kakvom pozitivnom ishodu. Bez odgovarajuće istrage i procesuiranja zločina počinjenog nad njom, kao i bez bilo kakvog oblika reparacije, bila je jedna od mnogih preživjelih koje su davno prestale vjerovati u pravdu. TRIAL je vodio nekoliko razgovora, a zatim su uslijedile zajedničke aktivnosti s nadležnim pravosudnim institucijama i drugim državnim mehanizmima; glavni cilj je bio osigurati pristup pravdi za Anu B. i dati joj potpune informacije u vezi s njenim slučajem.

TRIAL joj je pružio pravnu i, u saradnji s drugim organizacijama, psihološku podršku, i zagovarao u njeno ime, vršeći pritisak na nadležne pravosudne institucije da poduzmu određene aktivnosti. Dvije godine kasnije konačno je podignuta i potvrđena optužnica protiv dviju osoba. Čvrsto vjerujući da je nužno boriti se za prava preživjelih ratnih zločina, TRIAL je također angažovao advokaticu kako bi zastupala pravo Ane B. na ostvarivanje odgovarajuće naknade za pretrpljenu traumu. Krajem 2014. godine Ana B. svjedočila je pred sudom. Nakon

nekoliko godina pravne bitke, Sud Bosne i Hercegovine je prvostepenom presudom konačno osudio dva vojnika Vojske Republike Srpske (VRS), svakog na po 10 godina zatvora, za počinjeni ratni zločin silovanja nad maloljetnom djevojkom. Prvi put u historiji bosanskohercegovačkog krivičnog postupka Sud je odlučio osigurati žrtvi ratnog zločina naknadu štete, naloživši optuženima da oštećenoj isplate novčanu odštetu.

Ana B. kasnije je objasnila šta je za nju značila saradnja s TRIAL-om: „Moja borba ne bi bila moguća bez TRIAL-ovog angažmana i podrške. Tokom cijele naše komunikacije osjećala sam zaista iskren odnos, onakav kakav samo žene međusobno mogu imati jedna prema drugoj. Presuda i odluka Suda BiH mi mnogo znači, naročito jer sam bila izgubila nadu da će se počinioci ikada suočiti s licem pravde. Moja borba mi je pokazala da pravda ipak jeste dostižna i da ratni zločini ne zastarijevaju.“

Sučaj Ane B. i izrečena presuda jedan je u nizu značajnih predmeta procesuiranih pred pravosudnim institucijama u BiH, a za preživjelu i njenu porodicu najvažniji. Nakon brojnih godina čekanja, presuda i naknada su donijele tračak satisfakcije žrtvama i njihovim porodicama koje godinama čekaju na pravdu. Ustrajnost u borbi za ostvarivanje svojih prava pokazala se ispravnom. Suditi i kazniti počinioce znači da država priznaje svoju dužnost da štiti prava i svoje građane te da počinje da se brine za žene koje su izgubile tako mnogo tokom rata. Pored

toga što verificira činjenice, osuda također predstavlja formalno i zakonsko priznanje patnje žrtava. U konačnici, ona također vodi preživjele rodnog i seksualnog nasilja počinjenog tokom rata korak bliže vraćanju dostojanstva, na koje imaju pravo.

Pored slučaja Ane B., također je donesena još jedna važna presuda otprilike u isto vrijeme, u predmetu protiv Slavka Savića. On je osuđen pred Sudom Bosne i Hercegovine nekoliko dana prije presude u slučaju Ane B. Ova dva slučaja su prvi u historiji Bosne i Hercegovine, ali i šireg regiona, u kojima je preživjelima ratnog silovanja, kao i uopće žrtvama ratnih zločina, dosuđena naknada za pretrpljenu štetu kroz krivični postupak. Stoga su ovi slučajevi još važniji jer utiru put ka pravdi brojnim drugim žrtvama koje još uvijek čekaju ostvarivanje svojih prava.

Tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992-1995) silovanje je korišteno kao sredstvo ostvarivanja strategije etničkog čišćenja i jačanja međuetničke mržnje. Pred Haškim tribunalom (ICTY), ali i sudovima u BiH, procesuiran je znatan broj važnih slučajeva za počinjeno seksualno nasilje i silovanje tokom rata. Međutim, činjenica je da i dalje mnogi odgovorni za ove zločine uživaju nekažnjivost.

U BiH je načinjen određeni napredak kada su u pitanju ostvarivanja prava ratnih žrtava, između ostalog i preživjelih ratnog seksualnog nasilja. Međutim, sve dok preživjele, kao i njihove porodice, ne ostvare potpuna prava na cijelom teritoriju države, njihova marginalizacija i diskriminacija će i dalje biti prisutne. Udruženja žrtava i nevladine organizacije već godinama ulažu napore kako bi veliki broj preživjelih, koje već godinama čekaju, ostvarile svoja zagarantovana prava. Ostvarivanje prava ratnih žrtava prvi je u nizu koraka nužnih za proces pomirenja u BiH.

Osnovan 2002. godine u Ženevi, TRIAL je organizacija s mandatom da stavi pravo u službu žrtava međunarodnih zločina (genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina, torture i prisilnog nestanka) boreći se protiv nekažnjivosti počinitelja najtežih međunarodnih zločina. Organizacija zastupa interese žrtava pred švicarskim sudovima i brojnim međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava i radi na podizanju svijesti vlasti i javnosti u vezi s potrebom za efikasnim nacionalnim i međunarodnim pravosudnim sistemom za procesuiranje zločina. U proteklim godinama je pružio pravnu pomoć za 360 žrtava, korištenjem 145 međunarodnih postupaka koji se tiču Alžira, Bosne i Hercegovine, Burundija, Libije, Nepala, Rusije i Tunisa. Rad u BiH 2007. godine započeo je u okviru pružanja podrške porodicama nestalih osoba, a od 2010. godine organizacija pruža podršku i preživjelima ratnog seksualnog nasilja. Aktivnosti ureda u BiH fokusirane su na pružanje besplatne pravne podrške žrtvama ratnih zločina pred domaćim i međunarodnim tijelima i mehanizmima zaštite ljudskih prava. Na ovaj način, strateškim parničenjem u oblasti zaštite ljudskih prava, organizacija pomaže unapređenju sveukupnog stanja ratnih žrtava u BiH i vrši pritisak na vlasti kako bi poštivale njihova ljudska prava. Također, TRIAL doprinosi podizanju svijesti javnosti i zagovara provođenje pravde vršeći pritisak na odgovorne organe vlasti da aktivno rade na rješavanju problema preživjelih.

Selma Korjenić pridružila se organizaciji TRIAL u augustu 2010. kao službenica za ljudska prava zadužena za Program podrške preživjelima seksualnog nasilja počinjenog u ratu, a od novembra 2014. je koordinatorica Programa i koordinatorica ureda organizacije TRIAL u BiH. Prije pridruživanja organizaciji TRIAL radila je kao projektna menadžerica Istraživačko-dokumentacionog centra Sarajevo pet i po godina na različitim projektima vezanim za uzroke i posljedice rata u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. Selma je diplomirala i magistrirala sociologiju na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Također se specijalizira za tranzicijsku pravdu i direktan rad s preživjelima rata. Njeni radni jezici su B/H/S i engleski.

Pravna zaštita za preživjele seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba na Kosovu

Postignut je značajan napredak pri omogućavanju pristupa pravdi i pravnoj zaštiti za preživjele, izrađen je zakonski okvir za reparacije, a protiv tabua govorenja o ovom pitanju se polako bori putem raznih inicijativa za podizanje svijesti. Međutim, preostali izazov se odnosi na cijeli niz potreba preživjelih.

Seksualno nasilje počinjeno tokom oružanog sukoba (CRSV) često je najstrašnije i najtraumatičnije od brojnih iskustava koja pojedinac može pretrpjeti tokom sukoba. Ozljede i posljedice mogu uključivati dugoročnu fizičku, mentalnu i emocionalnu traumu, propuštanje mogućnosti, dalja kršenja ljudskih prava i moralnu štetu. Razorni fizički i psihički utjecaj seksualnog nasilja često dodatno usložnjava stigma povezana s istim.

„Meni je bilo lakše, jer je moj suprug obrazovan. Ali u nekim područjima je teže govoriti o ovim temama. Oni ne žele čuti priče drugih ljudi, a posebno ne njihovih vlastitih supruga! Da znaju, ne bi im dopustili da rade... zaključali bi ih u kuću bez ikakve podrške“, kaže preživjela s Kosovu.

Na Kosovu, kao

i u mnogim drugim mjestima, teško je govoriti o seksualnom nasilju počinjenom tokom sukoba. Preživjeli su izbjegavali govoriti o tome ili im je to zabranjivalo njihovo neposredno okruženje iz straha od sramoćenja samih sebe i svojih porodica.

„Moramo podići njihovu svijest [svijest ljudi] da ženama rat nije donio cvijeće, već patnju. Ista sudbina je mogla zadesiti njihove supruge ili majke. To je jako teško, jer ako zadirete u čast Albanke i ako zločinac seksualno zlostavlja ženu, on time direktno utječe na čast porodice. Tako da muškarac ne treba otvoreno prihvaćati te stvari“, kaže preživjeli Albanac.

U periodu nakon sukoba nekoliko organizacija je tiho pružalo usluge koje su spašavale živote preživjelih žrtava seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. Preživjelima iz različitih etničkih grupa, većinom ženama, te nekim muškarcima, pružene su određene hitne usluge u oblasti mentalnog i fizičkog zdravlja.

Civilno društvo je vodilo javne debate u cilju priznavanja i dokumentiranja iskustava i potreba preživjelih do 2003. godine. Ovi su napori konačno dobili zamah 2012. Danas postoji mali broj pitanja – ukoliko uopće postoje – koja dobijaju istu vrstu širokog priznavanja i podrške. Ured predsjednika, Ured premijera, ministarstva, parlament, političke stranke, civilno društvo i međunarodni akteri su se

obavezali na podršku prava preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom rata. Uspostavljanje Nacionalnog vijeća preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom rata u martu 2014. od tadašnje predsjednice Atifete Jahjaga doprinijelo je koordinaciji ovih reakcija, isticanju i rješavanju potreba te ostvarivanju prava preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. UN Women je podržavao i dalje podržava ove procese.

Prema međunarodnom pravu, žrtve seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba imaju pravo na pravna sredstva i reparacije. To uključuje jednak i učinkovit pristup pravdi, adekvatne, efektivne i brze reparacije za pretrpljenu štetu i pristup informacijama u vezi s kršenjima i mehanizmima reparacija.

Poduzeti su koraci u cilju osiguravanja pristupa pravdi. Od transfera nadležnosti za krivično gonjenje s Misije EU za vladavinu prava na kosovske organe fokus je na omogućavanju istraga i procesuiranju seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. Kao dio svojih brojnih postignuća, Vijeće i njegovi članovi su izradili plan za omogućavanje pristupa pravdi za žrtve seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba koji provode Ministarstvo pravde i partneri.

Uspostavljanje zakonskog okvira za omogućavanje reparacija za preživjele seksualnog nasilja počinjenog tokom

sukoba počelo je izmjenom osnovnog Zakona o naknadama za veterane i civilne žrtve u martu 2014. U februaru 2016. na snagu je stupio propis za osnivanje nezavisne Komisije za provjeru statusa preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba, čime bi im se omogućile lične naknade. Ured premijera je imao vodeću ulogu pri uspostavljanju Komisije, odabran je sekretarijat, te se poduzimaju koraci kako bi Komisija počela s radom.

Trenutni zakonski okvir koji će Komisija provesti je veliki korak u pravom pravcu za priznavanje prava preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba na pravnu zaštitu i reparacije. Međutim, time tek treba uzeti u obzir širok niz potreba preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. Naprimjer, prema ovom zakonu preživjeli seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba (i njihove porodice) neće dobiti pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu ili mogućnostima za obrazovanje i obuku koje su ključne za transformaciju njihovih života. Vijeće je nastojalo dopuniti naknade koje se daju zakonskim okvirom preživjelima seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. Predsjednica Jahjaga je potpisala Memorandum o razumijevanju s Ministarstvom zdravstva kako bi se preživjelima omogućio pristup zdravstvenom osiguranju i dala podrška institucijama koje rade s preživjelima. Vijeće je također provelo

pilot program ekonomskog snaženja preživjelih u partnerstvu s Ministarstvom za rad i socijalna pitanja. Predsjednik i članovi Vijeća su također brojne inicijative usmjerili na prekidanje zagušujuće tišine koja je ranije postojala u vezi sa seksualnim nasiljem počinjenim tokom sukoba i preživjelima s Kosova, što je izazov koji zakonski okvir još uvijek nije u stanju riješiti.

UN Women radi s preživjelima seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba na Kosovu kako bi omogućio da se njihovi glasovi čuju i da im se da prednost prilikom razvoja daljih ciljanih napora na pružanju reparacija. Ovi glasovi stoje u središtu izvještaja koji će uskoro objaviti UN Women. Iako svi preživjeli imaju pravo na pravnu zaštitu i reparacije, njihove potrebe nisu jednake. Iako je pristup zdravstvenoj zaštiti i finansijskim sredstvima glavni prioritet za mnoge od njih, udovice, samohrane majke i osobe vjenčane s osobama koje su pretrpjele povrede tokom rata ili su invalidi suočavaju se s dodatnim poteškoćama. Preživjeli s djecom se većinom fokusiraju na svoju sposobnost da prehrane i obrazuju svoju djecu, u nadi da im mogu omogućiti bolji život. Preživjeli žele zvanično izvinjenje i priznanje njihove patnje i njihovih prava od parlamenta. U izvještaju se također ističu važni koraci koji su poduzeti na Kosovu kako bi se podržalo pravo preživjelih na pravnu zaštitu i reparacije, te se

predlažu mjere koje mogu dopuniti te napore kako bi se u potpunosti zadovoljio niz potreba preživjelih i kako bi reparacije bile što transformativnije i inkluzivnije. Ključna preporuka u izvještaju odnosi se na smisleno učešće preživjelih pri oblikovanju i donošenju odluka o procesima koji utječu na njih.

UN Women na globalnom nivou podržava zemlje pri ispunjenju njihovih obaveza kako bi osigurale pravo na pravnu zaštitu i reparacije za preživjele seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. UN Women je na Kosovu pružio pomoć pri izradi akcionog plana za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1325, čiji je jedan od ciljeva omogućavanje pravne zaštite za preživjele seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba. UN Women je isto tako podržao izradu i dopune zakonskog okvira za priznanje preživjelih seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba, uz podršku Vijeća i institucija koje rade s preživjelima, te trenutno podržava proces uspostavljanja komisije za utvrđivanje statusa preživjelih.

Siobhan Hobbs je stručnjakinja za rodno pravosuđe pri UN Women i autorica predstojećeg izvještaja o izradi programa reparacija za preživjele žrtve seksualnog nasilja počinjenog tokom sukoba na Kosovu.

Nita Gojani je projektna menadžerica zajedničkog rodno osjetljivog projekta tranzicijske pravde UN Women i EU na Kosovu.

Nejednak

L

Žene su vrlo rijetko uključene u poslijeratne mirovne procese i izostavljene su iz ponovne izgradnje društava. Međunarodna liga žena za mir i slobodu odlučila je da dovede do promjene.

Rodno zasnovano nasilje je široko rasprostranjeno tokom konflikata, a žene su u velikoj mjeri pogođene. Međutim, nasilje počinjeno nad ženama i rodno zasnovano nasilje te njihovo aktivno učešće u uspostavljanju i održavanju mira nisu međusobno isključivi.

Nažalost, uključenost žena u različite faze izgradnje mira svedena je na njihova iskustva kao žrtve, dok se njihovo aktivno učešće u izgradnji mira ignorira. Ova dihotomija između poimanja žena kao žrtava i žena kao agenata promjene nadalje je odražena u formalnim mirovnim pregovorima, gdje je prostor za smisljeno učešće žena ozbiljno narušen, ali isto tako tokom perioda nakon konflikta kada su žene često osuđene na rad u oblastima koje se smatraju politički manje osjetljivim i „tradicionalnim“ pitanjima žena.

Međunarodna liga žena za mir i slobodu (WILPF) od 2013. predvodi inicijativu koja se fokusira na važnost uvažavanja iskustava i empirijskog znanja žena koje su prošle kroz oružani konflikt i borile se za ženska prava. Ova inicijativa kombinira rad WILPF-a u oblasti ljudskih prava, pitanja žena, mira i sigurnosti, te nastoji promijeniti dominantan narativ o ženama kao žrtvama. Ova inicijativa je međunarodna saradnja koja je počela kao saradnja između aktivistica za prava žena iz Bosne i Hercegovine (BiH) i Sirije, te je stoga nazvana Ženski mirovni aktivizam u Siriji i Bosni i Hercegovini. Od tada je rasla i u međuvremenu uključuje aktivistice iz drugih zemalja u pokušaju prikupljanja i iskorištavanja iskustava žena iz različitih okruženja u kojima je došlo do konflikta, te snaženja samih žena pri izradi vlastitih strategija za zahtijevanje i pristupanje socijalnoj pravdi.

mir

Borba za učešće žena

Kako se revolucija u Siriji pretvorila u rat, a međunarodna zajednica i zaraćene strane u Siriji počele da se sastaju u cilju vođenja mirovnih pregovora, postajalo je sve očiglednije da žene Sirije neće biti zastupljene tokom mirovnih pregovora bez obzira na Rezoluciju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 1352 i brojne lekcije iz drugih konflikata u vezi s tim šta se dešava kada se žene izostave. Brojne od ovih lekcija smo naučili (i još uvijek učimo) na osnovu primjera BiH. Bosna i Hercegovina je odličan primjer kako lako dolazi do toga da žene gube prostor za političko, ekonomsko i socijalno djelovanje i koliko brzo može doći do slabljenja pozicije žena u društvu. Kada su žene zahtijevale pristup pravdi ili ostvarenje ekonomskih i socijalnih prava tokom i odmah nakon rata, odnosno stvarnu jednakost, međunarodna zajednica i domaće političke elite su im bezbroj puta rekle da „još uvijek nije došao taj trenutak, da je prerano“. Međutim, sada vidimo da se prostor za politički angažman i politička stajališta mora zauzeti odmah, čak i tokom samog rata, kako bi se taj prostor i učešće zadržali i nakon konflikta.

Jedan od najvažnijih prostora koje je neophodno zahtijevati je prostor za zagovaračkim stolom. Kada političke elite, muške političke elite, pregovaraju o miru, one ne pregovaraju samo o primirju,

već također pregovaraju o viziji poslijeratnog društva. Pristup stvaranju te vizije koji osiguravaju ključni akteri mirovnih pregovora (Ujedinjene nacije, regionalni sistemi i većina medijatora) zasniva se na uskom poimanju oružanih grupa kao problema i dijela rješenja, što ih čini jedinom „legitimnom“ stranom u mirovnim pregovorima, te time isključuje grupe koje najviše investiraju u mir. To je očigledno i na osnovu nivoa učešća žena i civilnog društva u većini nedavnih mirovnih i tranzicijskih procesa u Siriji i Libiji, ali se može također vidjeti ako pogledamo mirovne pregovore koji su se odvijali prije 20 godina u BiH. U BiH su žene bile te koje su predvodile složeni proces ponovne izgradnje društva. Žene su bile te koje su insistirale na svom pravu da znaju šta se desilo nestalima, one su bile prve koje su prešle granice ka drugim zajednicama i započele dijalog, one su bile prve povratnice, one su zahtijevale procesuiranje ratnih zločinaca i svjedočile o seksualnom nasilju počinjenom tokom rata kako bi omogućile procesuiranje počinilaca. Međutim, kada je došlo vrijeme za prenošenje ovih praktičnih iskustava u zakone i politike, ustavne izmjene itd., žene nisu pozvane za sto.

Feministički dijalog solidarnosti preko granica i linija razdvajanja

Međunarodna liga žena za mir i slobodu, zajedno sa svojim partnericama i aktivisticama iz BiH, od juna 2013. radi na analizi procesa koji su se odvijali u BiH i obuhvatanju kako uspješnih tako i manje uspješnih strategija koje organizacije civilnog društva i organizacije za pitanja žena koriste u svojoj borbi za prevazilaženje problematičnog sistema koji je stvorio Dejtonski mirovni sporazum.

WILPF je okupio četrdesetak bosanskohercegovačkih žena koje su se angažirale u različitim periodima i segmentima tokom posljednjih dvadeset godina. Okupili smo ih kako bi razgovarale o tome šta su činile, na koji način, i šta je bio rezultat. Tokom ovih sastanaka bavili smo se pristupom pravdi, mirovnim sporazumima, tranzicijskom pravdom i seksualnim nasiljem počinjenim tokom oružanog sukoba, ekonomskim i socijalnim pravima, procesom povratka i nasiljem nad ženama u poslijeratnoj BiH.

Pored žena iz BiH, koje su se sastajale u okviru tematskih grupa, WILPF je organizirao radionice s organizacijama za ženska pitanja iz

Sirije u cilju otvaranja debata o tome kako treba izgledati mir u Siriji, uz povremeno uključivanje u njihove debate neke od ranijih nalaza sa sastanaka bosanskohercegovačkih žena. Željeli smo stvoriti prostor u okviru kojeg bi se omogućila interakcija ovog specifičnog niza iskustava iz BiH s iskustvima iz Sirije – kako bi se omogućilo obostrano učenje i definiranje naučenih lekcija – ali isto tako kako bi se ove dvije različite vrste iskustava stavile u koherentnu sliku onoga kako izgleda ženski aktivizam u konfliktnom i postkonfliktnom okruženju, te koje različite prostore treba stvoriti za njihovo učešće.

U tu svrhu smo organizirali inovativnu konferenciju ženske solidarnosti u februaru 2014. Ishod ove konferencije je nevjerojatna polazna tačka za daljnje djelovanje, ali još uvijek je potrebno učiniti puno toga kako bi se iskoristio zamah koji je nastao tokom ta četiri dana. Konekcije i rast ostvareni tokom debata i samopromišljanja tokom cijelog procesa potvrđuju važnost korištenja empirijskog znanja i postojećih iskustava žena pri izgradnji jakog međunarodnog feminističkog fronta za mir:

Više informacija o konferenciji, izvještaj o konferenciji i drugim aktivnostima inicijative Ženskog mirovnog aktivizma možete pronaći na:

BHS: <http://womenorganizingforchange.org>
ENGL: <http://womenorganizingforchange.org/en/>

Nela Porobić Isaković je projektna koordinatorica inicijative Ženski mirovni aktivizam u Siriji i Bosni i Hercegovini. Ona je zaposlena u Međunarodnoj ligi žena za mir i slobodu od 2013. Glavna oblast njenog rada su pitanja žena, mira i sigurnosti, uz fokus na seksualnom nasilju počinjenom tokom oružanog sukoba i tranzicijska pravda.

Bukurie Mustafa radi na Institutu za kulturno i spiritualno naslijeđe Albanaca u Makedoniji od 2008. godine. Naučno vijeće Instituta joj je 2014. godine dodijelilo titulu više stručne saradnice za istraživanja. Ona nastavlja raditi na temama kao što su jezik i etnologija, te istovremeno vodi projekte kojima se podržava kulturno naslijeđe etničkih Albanaca u Makedoniji.

Hajde da (ne) razgovaramo o seksu: razmatranja tabu tema u albanskom jeziku

●

Slično drugim tradicionalnim balkanskim društvima, albansko društvo se zasniva na moralnim principima koje određuje kolektiv. Pojedinačnik se kao član kolektiva ponaša u skladu s tim principima. Ovi principi su primjenjivi na funkcioniranje porodice s obzirom na to da se ona smatra osnovnom ćelijom društva s definiranim odnosima između njenih članova: supruga, supruge i djece. S obzirom na takve odnose, uloga domaćice i odgojiteljice se tradicionalno dodjeljuje ženama. Žene su one koje trebaju da se pobrinu za to da se

djeca odgajaju u skladu s porodičnim odgojnim vrijednostima. Bez obzira na to kako djeca odrastaju, te uloge se mijenjaju. Očevi se brinu za sinove, dok se majke brinu za kćerke. Majka mora pripremiti kćerke za udaju i prenijeti ove porodične vrijednosti na njih. Glavni princip takvog ponašanja zasniva se na prizmi tradicionalnih moralnih vrijednosti učenja, kao što su zabranjeno, sramotno, moralno, nemoralno, grijeh itd. To su vrijednosti takozvanog balkanskog mentaliteta. Sistem koji se zasniva na moralnim vrijednostima doveo je do tabua o kojima se ne govori ni u porodici ni u društvu. To je čak dovelo do pojave posebnog oblika govora u okviru kojeg se stvari ne zovu njihovim imenom, već se umjesto toga koriste kodna imena koja impliciraju figurativno aludiranje na intimna pitanja. Tema intime između supruga i supruge je kolektivni tabu i, kao takvom, o njemu se razgovara samo sa istim spolom. Odatle potječu izrazi poput muške priče ili žensko kikitanje. Isto tako, izraz priča ide oko pojasa sinonim je za pojas koji je korišten za muške ili ženske gaćice i seksualni odnos. Ovaj izraz se često čuje kada razgovaraju muškarci

ili čak i žene. Obično se lingvistička poređenja javljaju na osnovu stvari ili radnji iz naših svakodnevnih života i direktno su vezana za ono što čine s obzirom na podjelu rada između žena i muškaraca.

Tabui ove vrste uključuju žene koje odabiru vidove i načine komunikacije koji se transformiraju u šifre i karakterističnu terminologiju za način govora koji se ističe kao ženski razgovor. Ovaj oblik govora, prepleten s moralnim principima tradicionalne kulture, obično je indirektan i figurativan, te u obzir uzima mjesto i ulogu koju ima. U takvim okolnostima to prirodno dovodi do šifriranog vokabulara za stvari koje društvo smatra sramotnim i pronalazi različite načine da komunicira u vezi s takvim temama. Eufemizmi i metafore se transformiraju u lingvističke izraze putem kojih se govori o određenim temama poput intimnosti te stvara poseban vokabular narodnog govora koji se zasniva na tradiciji. Etno-kulturalna dimenzija je također relevantna. Iskazima poput „Završila je svoje obaveze rano ujutro“, „Ona je već završila svoje obaveze u zoru“ ili „Kotlovi su zveckali sinoć“ aludira se na intimnu noć sa suprugom. Aluzije na seksualne odnose također mogu biti formulirane u vidu pitanja kao što su: „Da li si se okupala?“ ili „Da li si zgužvala čaršafe?“

Komunikacija između muškaraca nije ništa drugačija kada razgovaraju o intimnim pitanjima. Izražavajući se upotrebom posebnih termina ili figurativnih izraza koje poznaju samo oni, oni ponovo spominju „posao“ kada razgovaraju o intimnim pitanjima: „Polje nije uzorano“, „Tvoj plug mora biti u stanju uzorati vrt/polje“ i „Da li si zalio vrt?“ Može se čak čuti uljepšani stil govora, poput „Da li si zasadio cvijeće kako bi beharalo?“ Upućivanje na behar implicira rađanje djeteta.

Na osnovu različitih vrsta govora jasno je da je jezik povezan s kulturnim i kolektivnim mentalitetom. Mula koji se obraća svojim vjericima i govori o bračnom životu obično koristi izraze iz narodnog govora i izbjegava direktni jezik za intimna pitanja. Nastavnik biologije će s druge strane razgovarati sa studentima uz upotrebu medicinskih termina na latinskom jeziku. Nažalost, albanski kolektivni mentalitet ne nudi zapravo nikakve druge opcije za razgovor o ovoj temi na način s manje moralnog naboja.

Danas više ne možemo govoriti o sukobu između tradicionalnog i modernog u albanskom društvu i porodicama. Transformacija i promjene nikada ne mogu biti završene. Umjesto toga, promjena znači postepeno održavanje jaza koji povezuje prošlost i sadašnjost.

novosti

Dostupno sada: Feministička preobraćenja – historija, sjećanje i razlika

*forum*ZFD Kosovo, Alter Habitus – Institut za društvene i kulturne studije, te Program za rodne studije i istraživanja Univerziteta i Univerzitet u Prištini objavljuju transkript jednodnevnog panela „Feministička preobraćenja – historija, sjećanje i razlika“ održanog 27. februara 2016.

U panelu su učestvovalе vodeće feminističke aktivistice iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i s Kosova. One su podijelile svoja iskustva u vezi s organiziranjem i pozivanjem na otpor prema ratu i nasilnoj nacionalističkoj politici te podsjetile na javne intervencije i aktivnosti prije, tokom i nakon 1990-ih. Žensko djelovanje je uključivalo saradnju preko etničkih podjela i granica. Taj javni aktivizam – ostvaren putem saradnje, solidarnosti i sestrinstva, kao i pobijanja – doveo je do razvoja feminističkog pokreta u regiji. A pokret je u središte stavio žene kao agentice promjene, politike i moći.

Transkript ističe iskustva u borbi i otporu, napore na izgradnji mira i načine na koje je mobilizacija žena tokom ratnog perioda utjecala na transformaciju društava. Publikacija za cilj ima isticanje iskustava aktivistica na liniji fronta tokom 1990-ih za širu javnost.

Učesnice panel diskusije: Igo Rugova, Sevdije Ahmeti, Lepa Mladenović, Shukrije Gashi, Staša Zajović, Nazlije Bala, Nela Pamuković i Daša Duhašek. Linda Gusia, Nita Luci i Vjollca Krasniqi su moderirale vrlo emocionalan panel, koji je poticao na razmišljanje.

„Feministička preobraćenja – historija, sjećanje i razlika“ bio je peti atelje u okviru Projekta mapiranja sjećanja na Kosovo, koji istražuje zvanična ali sporna mjesta sjećanja i prošle događaje. Mapiranje sjećanja na Kosovo za cilj ima stvaranje nove, višestrane perspektive za razumijevanje sjećanja i memorijalizacije na Kosovo.

Transkript je dostupan na web stranici www.dwp-balkan.org. Za pitanja i komentare molim Vas da kontaktirate Koraba Krasniqija (krasniqi@forumzfd.de) ili Lindu Gusia (lindagusia@gmail.com).

Sljedeće izdanje

Šesto izdanje časopisa *Balkan.Perspectives* istraživat će nacionalizam i etnocentrizam na Zapadnom Balkanu. Eseji će analizirati: (1) na koji način nacionalizam i etnocentrizam doprinose reviziji prošlosti; (2) kako se šire u našim društvima; i (3) kakve vrste mehanizama bi ih mogle spriječiti.

Impresum

Časopis *Balkan.Perspectives* objavljuje *forumZFD*.

Forum Ziviler Friedensdienst (*forumZFD*) njemačka je organizacija koja je osnovana 1996. Ona obučava i šalje mirovne stručnjake u konfliktne regije, gdje saraduju s lokalnim partnerima na promociji mirnog suživota i nenasilnog rješavanja konflikata. Njen strateški partner na Zapadnom Balkanu je Pax Christi iz biskupije Aachen.

U regiji Zapadnog Balkana fokus je na projektima u oblasti suočavanja s prošlošću i podržavanju dijaloga između suprotstavljenih strana. To uključuje projekte medijacije u školama, podršku za civilno društvo ili jačanje kapaciteta medija za konstruktivniji pristup suočavanju s prošlošću.

Ovaj program finansira Ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Savezne Republike Njemačke (BMZ).

GLAVNA UREDNICA:

Maike Dafeld

UREDNIČKI TIM:

Sunita Dautbegović-Bošnjaković, Vjollca Islami Hajrullahu, Nora Maliqi, Johannes Rüger, Nehari Sharri

AUTORI:

Vojislav Arsić, Marina Blagojević, Nita Gojani, Siobhan Hobbs, Selma Korjenić, dr. Bukurie Mustafa, Nela Porobić Isaković

PRELOM:

Kokrra

ŠTAMPA:

Envinion

PREVOD:

LBG Communications (albanski), Bjanka Osmanović (B/H/S), Reis Kjerim (makedonski)

LEKTURA:

LBG Communications (albanski), Silvana Krzovska (makedonski), Zinaida Lakić (B/H/S), Tenzin Dolker (engleski)

KONTAKT:

Balkan.perspectives@forumzfd.de

MJESTO OBJAVE:

Köln

Forum Ziviler Friedensdienst e. V. (*forumZFD*)

Ured na Kosovu: Sejdi Kryeziu 16 - Pejton 10000 Priština	Ured u Srbiji: Prote Mateje 17 11000 Beograd
Ured u BiH: Branilaca Sarajeva 19 B 71000 Sarajevo	Ured u Makedoniji: Borka Taleski 11/4 1000 Skoplje

Izjava o odricanju od odgovornosti

Balkan.Perspectives djeluje kao regionalna platforma za konstruktivne debate o suočavanju s prošlošću. Stajališta izražena u ovom časopisu predstavljaju stajališta relevantnih saradnika i ne odražavaju nužno stajalište urednika ili organizacije *forumZFD* i njenih partnera. Iako izdavači pažljivo provjeravaju web poveznice koje se promoviraju u ovom časopisu, ne može ih se smatrati odgovornim za sadržaj eksternih web stranica.

Kopiranje i dalja distribucija ovog materijala u štampanom ili elektronskom obliku prihvatljivi su pod uslovom da se tekst ne mijenja i da se na odgovarajući način navodi izvor. Ne naplaćuje se naknada.